

УДК 81'25:[811.111 + 811.161.2 + 811.161.1]

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

Іваніна Т.В.

В статье рассматриваются особенности перевода английских эмотивов на лексическом уровне. Автор рассматривает их актуализацию в художественном тексте через текстовые компоненты разного ранга, которые характеризуются формальной и семантической неоднородностью.

Ключевые слова: эмотив, эмоция, лексико-семантическое выражение, семантика.

The article deals with the peculiarities of rendering English emotional words on the lexical level. The author considers their realization in the work of art through various textual components characterized by their formal and semantic heterogeneity.

Key words: emotional word, emotion, lexical and semantic expression, semantics.

Відтворення афективно забарвленої лексики з однієї мови в іншу привертає особливу увагу та становить науковий інтерес, оскільки в кожній мові це явище відбувається по-різному. Тому для перекладача важливо розглянути проблему всебічно та зіставити можливі шляхи, прийоми та засоби вираження суб'єктивної оцінки в мові оригіналу та мові перекладу.

Емоційний аспект мови досліджувався в лінгвістиці в межах лексикології (М.М. Аверіна, Л.Г. Бабенко, Р.С. Сакієва) та стилістики (Е.С. Азнаурова, І.В. Арнольд, М.П. Брандес, М.В. Гамзюк, С.В. Іонова, В.Н. Шаховський), у перекладознавчому аспекті (З.Г. Коцюба), у когнітивному ракурсі (М.О. Красавський, Ю.Ю. Шамаєва). Емотивне значення також досліджується у прагматиці (Д.В. Зиблєва), де визнається, що будь-яке слово може набувати різного значення в певних умовах функціонування; з'явилися окремі праці, присвячені вивченню вираження емотивності мовними одиницями фонетичного (Л.М. Медведєва, Е.А. Нушикян) та граматичного рівнів (І.І. Ковтунова, Ю.М. Малинович); розробляються питання національно-культурної своєрідності емотивних засобів різних мов (А. Вежбицька) та проводиться їх зіставлення (Д.І. Квеселєвич, Л.А. Калімулліна, В.П. Саніна).

Актуальність дослідження зумовлена посиленням уваги сучасних лінгвістів до вивчення проблеми емотивності, оскільки емотивні аспекти семантики відображають один із моментів діяльності людини, який супроводжує процес людського пізнання.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей перекладу англійської емотивної лексики російською мовою.

Об'єкт роботи – емоційно-експресивні лексичні одиниці англійської та російської мов.

Предметом дослідження є способи та прийоми відтворення англійських емотивів на лексичному рівні російською мовою на матеріалі оповідання С. Моема “Доц” та його перекладу російською мовою І. Гуровою.

Мета та завдання дослідження зумовили використання таких методів:

- описовий метод – для визначення ключових понять дослідження;
- порівняльно-зіставний метод – для порівняння сегментів тексту з емотивними лексичними одиницями та їх перекладами;
- метод кількісної обробки матеріалу – для об'єктивного визначення кількісних показників при перекладі емотивної лексики з англійської мови на російську.

Емотивність – це складник конотативного компонента у семантичній структурі мовної одиниці, який репрезентує емоційне ставлення носіїв мови до позначеного об'єкта [4, с. 142]. Значна кількість емотивів в англійській мові свідчить про процес “емоціо-налізації” мови, удосконалення процесу спілкування нею. Це відбувається за допомогою її власного механізму, зокрема емотивної деривації [2, с. 146], що забезпечує оригінальність, прагнення експресивно виразити думки і почуття, більш адекватно описати навколишню дійсність.

Емотивність виявляється в художніх текстах через сукупність показників, що є ієрархічно організованими текстовими компонентами, пов'язаними з експлікацією в тексті емоціогенних знань про мову й у мові (сигнали емотивності), про світ (емотивні ситуації) та про текстову дійсність (емотивні топі-

ки) [3, с. 112]. Емотивність актуалізується в тексті через текстові компоненти різного рангу, що характеризуються формальною, семантичною та лінгвокогнітивною неоднорідністю. Така неоднорідність показників емотивності первинно задається їх лінгвосеміотичною специфікою, яка виявляється у здатності емотивно навантажених компонентів тексту різноманітним чином виражати емоційні інтенції автора й моделювати емоційне реагування читача на текстову дійсність [3, с. 110].

Людина здатна керувати словесним вираженням емоцій, пропускати їх через ситуативні, соціальні та інші фільтри свідомості, залежно від яких одні й ті самі емоції можуть знаходити різні лексично-семантичні вираження.

Для визначення особливостей перекладу емотивної лексики в оповіданні С. Моєма "Дош" повна вибірка емотивів та їх перекладу І. Гуровою проаналізована на лексичному рівні. Проаналізований матеріал дав змогу виявити 63 випадки вживання посилення емотивного значення, з яких 40 – на лексичному рівні.

При аналізі оповідань виявлено, що при перекладі емотивної лексики спостерігається підбір прямого відповідника (19 лексична одиниця):

1) glad – рад:

... he was glad to settle down quietly at Apia for twelve months at least...

...Он был рад поселиться на год в тихой Апии... [5, с. 5].

Розглянемо відтворення значення емотивної лексики на лексичному рівні (20 випадків посилення значення), яке виражається за допомогою:

1) прислівника so + прикметник (прислівник), який перекладається як "так":

The founder of their religion wasn't so exclusive, said Dr. Macphail with a chuckl [1, с. 153].

Основатель их религии был не так разборчив, – со смешком заметил доктор [5, с. 6].

2) прислівника so, який не перекладається у окремих випадках:

How can I ask the natives to put their trust in the Lord if I am afraid to do so myself? [1, с. 167].

Как мог бы я учить туземцев уповать на Господа, если бы я сам страшился уповать на него? [2, с. 15].

3) прислівника even – "даже":

Davidson's restlessness was intolerable even to himself [1, с. 203]. Лихорадочное возбуждение, недавнее Дэвидсона, было невыносимо даже для него самого [5, с. 39].

4) прислівника rather з його нетрадиційним перекладом "наоборот":

Her face was long, like a sheep's, but she gave no impression of foolishness, rather of extreme alertness [1, с. 154].

Несмотря на длинное овечьё лицо, она не казалась простоватой, а наоборот, настороженной и энергичной [5, с. 6].

5) прислівника too, який має прямий відповідник і перекладається прислівником "тоже":

Mrs. Davidson will be glad too [1, с. 206].

Миссис Дэвидсон тоже будет рада [5, с. 41].

6) прислівника too, який перекладається сполучником и:

You come along too, doctor.

Заходите и вы, доктор [5, с. 13].

7) словом very, яке має відповідник у перекладі "слишком-то":

He was a pretty rich man as traders go and he wasn't very pleased when we came [1, с. 170].

Для торговца он был довольно богат и не слишком-то обрадовался нашему приезде [5, с. 17].

8) дієслова say, яке перекладається як "ведь":

Say, did I ask M. Davidson to visit with me? [1, с. 179].

Я ведь не приглашала мистера Дэвидсона навестить меня, как по-вашему? [5, с. 23].

9) конструкції "complex subject infinitive" перекладається словом "ведь":

There doesn't seem to be any other place for her to go.

Но ведь ей больше некуда идти [5, с. 24].

10) прислівника perfectly з його відповідником у перекладі "совершенно":

He was perfectly indifferent to Miss Thompson's affairs, the missionary had irritated him, and with him temper was a smouldering thing [1, с. 116].

Он был совершенно равнодушен к судьбе мисс Томпсон, но миссионер задел его за живое, а раз рассердившись, он долго не мог успокоиться [5, с. 33].

11) прислівника very, який перекладається як "очень":

I'd be very glad to oblige you, Dr. Macphail... [1, с. 116].

Я был бы очень рад исполнить вашу просьбу, доктор... [5, с. 33].

12) вживання випадків лексичного посилення, яке не відтворено в мові оригіналу:

– фраза I'm sorry перекладається "Мне очень неприятно" за допомогою антонімічного перекладу:

I'm sorry to cause any lady inconvenience...

Мне очень неприятно причинять неудобства даме... [5, с. 33].

13) запитальних речень, які в мові оригіналу не мають емоційності, відтвореної в мові перекладу, наприклад, за допомогою перепитування "а?":

You won't make me go back to 'Frisco'? [4, с. 197].

Не заставляйте мене повертатися во Фриско, а? [5, с. 35].

14) вигуків (23 приклади), які мають прямі відповідники і непрямі відповідники. Вигук – це особливий шар лексики, оскільки у вигуків немає предметно-логічного значення. У вигуках зосереджено всі типові риси, які відрізняють емоційну лексику, синтаксичну факультативність, тобто можливість опущення без порушення фрази, відсутність синтаксичних зв'язків з іншими частинами речення. Вигуки можуть надати емоційного забарвлення зовсім нейтральному висловлюванню.

а) прямі відповідники:

– well – ну:

Well, what did I tell you? – cried Mrs. Davidson, exultant, next morning [4, с. 156].

Ну, что я вам говорила? – торжествуя вскричала миссис Дэвидсон на следующее утро [5, с. 7].

б) непрямі відповідники:

– вигук *Why* перекладається "а":

Why, what will he do? [4, с. 179] – *А что он делает?* [5, с. 23].

– вигук *oh*, який перекладається "ну"

в) відсутність вигуку в мові оригіналу та відтворення його в мові перекладу:

– *Come right in...* [4, с. 163].

Ну, так заходите... [5, с. 13].

г) відтворення вигуку в мові оригіналу та його відсутність у мові перекладу:

– *Ah, but you don't see?* [4, с. 203].

Как вы не понимаете! [5, с. 39].

Таким чином, при визначенні особливостей перекладу емотивної лексики ми виявили, що на лексичному рівні емотивна лексика має 19 прямих відповідників, серед яких прикметники та дієприкметники, 20 випадків емоційного посилення за допомогою прислівників (*so, even, rather, too, very, perfectly*, таких конструкцій, як *so + прикметник (прислівник)*, "say" дієслів (частки, яка перекладається як "ведь"), запитальних речень, ви-

гуків (23 приклади). Аналіз показав наявність вживання випадків лексичного посилення, яке не відтворено в мові оригіналу.

Аналіз перекладу емотивної лексики дозволив дійти висновку, що перекладач інколи вдається до перебільшення значення емотивної лексики, з чим не завжди можна погодитися (40 прикладів).

Цікаво відзначити той факт, що в англійській мові емоції частіше передаються прикметниками або псевдодієприкметниками, ніж дієсловами, що і підтвердилось при аналізі оповідання. Найчастіше вони означають пасивний емоційний стан. І навпаки, емоційні дієслова передбачають більш активну роль суб'єкта. Цікаво, що англійські неперехідні емоційні дієслова, як правило, виражають негативні відтінки, що свідчить про важливу особливість англійської культури, яка дивиться на поведінку без особливого схвалення з підозрою та збентеженням.

Надлишкову емоційну забарвленість висловлювань при перекладі на російську мову можна пояснити тим, що англійська мова не має такого багатого набору експресивних засобів, як російська (широке поле синонімів, які відрізняються виключно конотаціями, зменшувально-пестливі суфікси та ін.). В англійській мові емотивність відтворюється "імпліцитно", за допомогою загального контексту.

Література

1. Английский рассказ XX века. Сборник 1. На англ. яз. – М.: Менеджер, 1998. – 320 с.
2. Виноградов В.В. Грамматическое учение о слове / В.В. Виноградов. – М.: Наука, 1916. – 236 с.
3. Гамзюк М.В. Емотивный компонент значения в процессе створення фразеологічних одиниць: монографія / М.В. Гамзюк. – К.: Вид-чий центр КДЛУ, 2000. – 256 с.
4. Ионова С.В. Элементы содержания текстовой эмотивности (на материале текстов художественных произведений) / С.В. Ионова // Языковая личность: проблемы семантики и прагматики. – Волгоград: РИО, 1941. – С. 119–127.
5. Моем Сомерсет. Оповідання: пер. з англ. – К.: БМП "Борисфен", 1995. – 622 с.